

Ny förvaltningsplan bör inkludera stopp för det svenska ålfisket

Situationen för den europeiska ålen har fortsatt att försämrats kraftigt de senaste decennierna. Det akuta hotet mot arten kan bara minskas om man skyddar de få uppväxande ålar som finns kvar, bland annat i svenska kustvattnen. Att stoppa ålfisket bör därför vara den första åtgärden i den nya förvaltningsplan som just nu utarbetas.

En oroande minskning av det svenska ålbeståndet uppmärksammades redan för 50 år sedan av den svenska forskaren Gunnar Svärdsson. År 2007 beskrevs situationen som så akut i hela Europa att EU antog en särskild ålförordning, som bland annat förpliktigade medlemsländerna att ta fram förvaltningsplaner för att rädda ålen. Målet är att utvandringen av blankål för lek i Sargassohavet ska vara 40 procent av vad den varit utan någon mänsklig påverkan.

Den vetenskapliga rådgivningen från Internationella havsforskningsrådet, ICES, har varit tydlig under många år med att den europeiska ålen, som utgör ett gemensamt bestånd, inte tål något fiske. År 2021 skärptes skrivningarna i de vetenskapliga underlagen och rekommendationen är sedan dess att inga fångster av ål bör göras i någon av de livsmiljöer där arten förekommer. Detta gäller både fritids- och kommersiella fångster och inkluderar fångster av glasål för utplantering och vattenbruk. Trots detta har ålfisket inom EU tillåtits fortsätta.

Ingen ljusning för ålen

Dessvärre har förvaltningen fullständigt misslyckats när det gäller att skydda ålen, både i Sverige och övriga EU. Mellan 1980 och 2011 minskade mängden glasål som nådde Europas kuster (rekryteringen) med 90 procent, och till Nordsjöområdet handlar det nu om en sammanlagd minskning på hela 99 procent.

En ny studie byggd på de provfisken med bottenrål som ICES årligen genomför visar att den minskade rekryteringen fått genomslag även när det gäller förekomsten av vuxen ål. Analys av dessa så kallade surveyer visar en kraftigt minskad förekomst av såväl all ål, som ål som är 50 centimeter eller större (vuxen eller snart vandringsbenägen), i Nordsjön, Kattegatt och södra Östersjön.

Den europeiska ålens status har alltså fortsatt kraftigt försämrats, och utrotningsrisken har ökat markant.

Svenskt ålfiske tillåts fortsätta

Den gällande svenska ålförvaltningsplanen som godkändes 2009 är nu under revidering, och en ny plan ska vara färdig 1 oktober 2025.

Den nuvarande planen bygger på fyra typer av åtgärder: minskad påverkan av fiske, minskad påverkan från vattenkraften, utsättningar av ålyngel och ökad kontroll. Ett led i att minska fiskets

Situationen för den europeiska ålen har ytterligare förvärrats de senaste decennierna. Foto: Gunnar Aneer

påverkan var att fisket på västkusten stängdes helt år 2012. Att denna åtgärd haft god effekt framgår av de årliga provfisken som genomförs av Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, som visar en positiv utveckling när det gäller förekomsten av större ål vid Skagerraks och Kattegatts kuster, medan förekomsten av mindre ål är mer eller mindre oförändrad.

Det kommersiella fisket i svenska inlandsvatten och längs ostkusten har däremot tillåtits fortsätta, med vissa mindre inskränkningar. Under 2023 uppgick fångsterna till 82 ton i inlandsvatten och 93 ton längs ostkusten (enligt SLU:s Aqua report 2024:5). Sammanlagt överstiger dessa fångster kraftigt den mängd ål som uppskattas dö i vattenkraftverken; för 2023 angavs den till 115 ton.

175 ton uppfiskad ål motsvarar uppskattningsvis 175 000 fiskar, varav åtminstone de 93 000 som fångats vid kusten annars bör ha haft goda möjligheter att bidra till beståndets fortlevnad.

Fisket i ny förvaltningsplan

I det förslag till ny förvaltningsplan som presenterats av Havs- och vattenmyndigheten ska följande åtgärder genomföras för att skydda ålen: Öka *vandringsmöjligheter, tillgängliggöra livsmiljöer och minska turbiditeten; Minska fiskets påverkan; Förstå och hantera andra påverkansfaktorer* samt *Förbättra beståndsovervakning*. I planen presenteras dock i princip inga nya begränsningar för fisket. Fiskets påverkan ska främst minska genom att inga nya tillstånd för ålfiske beviljas eller överförs (till dess att beståndssituationen tillåter det).

Förhoppningen när det gäller att minska fiskedödigheten, så att fler lekmogna ålar kan lämna svenskt vatten, ligger alltså i att dagens licensinnehavare frivilligt ska sluta att fiska. Utöver att vara en alltför saktfärdig lösning – situationen för ålen är akut nu – kommer en minskning av antalet fiskare sannolikt inte att ha stor effekt vid ostkusten. Eftersom fisket sker längs med ålens

vandringsväg från norr till söder, innebär minskat antal redskap på ett ställe främst att sannolikheten ökar att fler ålar fångas vid kvarvarande redskap längs vandringsvägen.

Kustfiskets påverkan är underskattad

För att beräkna fiskeridödligheten vid Östersjökusten använder SLU en metod som bygger på märkning och egenrapportering. Ett antal infångade vuxna ålar (vanligen 150–300 individer) märks och släpps sedan ut igen i havet. När en fiskare får upp en märkt ål ska detta rapporteras. Den beräknade kvoten mellan märkta och omärkta ålar i fångsterna ligger sedan till grund för en beräkning av fiskeridödligheten och beståndets storlek.

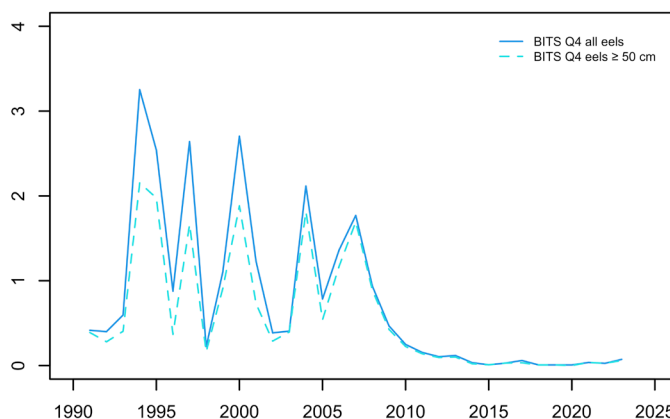
Under åren 2020–2023 genomfördes sådana märkningsexperiment vid 12 tillfällen. Den genomsnittliga återfångsten i det svenska ålfisket var 1,1 procent, och 0,5 procent i det danska ålfisket. Från detta beräknas fiskeridödligheten vid Östersjökusten till 0,003 (vilket betraktas som en minskning från 2010-talet då den beräknades till 0,009). Som jämförelse beräknas dödligheten i inlandsfisket till 0,34, vilket motsvarar ett årligt uttag på cirka 29 procent.

En fiskeridödlighet på 0,003 motsvarar ett årligt uttag på knappt 0,3 procent genom fiske – 0,3 procent av ålarna i området fiskas upp varje år. Om detta stämde skulle det finnas omkring 10 000 ton ål bara i Blekinge, och omkring 23 500 ton längs Östersjökusten totalt, vilket framstår som fullständigt orimligt. Analytikerna vid SLU konstaterar själva i rapporten (Aqua reports 2024:5) att denna biomassa är en kraftig överskattning, och i bedömningen av blankålsvandringen från Sverige i samma rapport väljer man i stället att använda motsvarande siffra från 2012 (3 770 ton) och subtrahera den med årets fångster. Trots att bedömningen av fiskeridödligheten medges vara osäker får den kvarstå i rapporten, där utvecklingen sägs spegla ett ”kraftigt minskat fisketryck” och indikera en ”positiv trend för blankålsens status”, något som sedan ger eko både i Formas utvärdering av den svenska ålförvaltningsplanen och i förslaget till ny förvaltningsplan.

Analysen av de fiskerioberoende trålsurveyerna ger dock ytterligare grund för ifrågasättande av denna mycket osäkra metod för att beräkna fiskeridödlighet och därav närmast godtyckligt uppskatta beståndets storlek. De förändringar som ses när det gäller förekomsten av ål i bottenstrålsurveyerna korrelerar väl med de minskade fångster som rapporterats i kustfisket de senaste decennierna (från omkring 300 ton under åren omkring 2010 till under 100 ton under 2020-talet). Det är därför högst troligt att de minskade fångsterna beror på att det finns mindre ål i havet att fånga, och inte på att antalet ålfiskare har minskat. Detta innebär också att fiskets påverkan snarare har ökat än minskat, och inte bör betraktas som ”låg” utan bättre underlag. Det är inte rimligt att en metod som bygger på fiskarnas egen rapporteringsvillighet ligger till grund för viktiga förvaltningsbeslut.

Mindre ”kulturkvot” bör räcka för ålagillen

Ett vanligt argument för att bibehålla ett svenskt ålfiske är att detta krävs för att upprätthålla ett svenskt kulturarv som kretsar kring ålen, som bland annat inkluderar anordnandet av ålagillen, framför allt längs Skånekusten. Vissa går så långt som att hävda att ålens framtid är beroende av detta fiske, med motiveringen att ingen skulle bry sig om ålen om den inte fiskades upp. Det kan dock

Antalet ålar som fångas i de oberoende trålundersökningarna i Östersjön (BITS) varierar mycket mellan år, men visar en kraftigt nedåtgående trend sedan 1990-talet. Figuren visar fångsterna i tråldrag utförda under årets fjärde kvartal. Ur studien *Bottom trawl surveys show a sharp decline in European eel (*Anguilla anguilla*) abundance in northern European coastal waters* av Henrik Svedäng, publicerad i *Frontiers in Fish Science* 2025.

konstateras att det faktum att ålfisket tillåts fortsätta inte tycks ha haft någon positiv effekt på beståndet, som fortsatt minskar.

Det kan vidare ifrågasättas om upprätthållande av kulturarvet kräver så många som 175 000 ålar per år. Det borde rimligen räcka med en mindre ”kulturkvot” motsvarande några vid Blekinge och östra Skånes kust gemensamt hållna ålagillen, som reserveras för de fiskare som är involverade i denna verksamhet.

Lagligt fiske som grogrund för olaglig hantering

Parallellt med det lagliga fisket pågår ett olagligt ålfiske. Omfattningen av detta fiske är inte känt, men tidigare bedömningar har uppskattat det olagliga fisket till att vara i samma storleksordning som det lagliga fisket, och vikten av ökad kontroll framhålls i den nuvarande och den föreslagna ålförvaltningsplanen. Under augusti i år rapporterades stora beslag av olagliga ålryssjor av Kustbevakningen, som av omfattningen drog slutsatsen att fisket inte sker för eget bruk utan för försäljning.

I ljuset av detta kan konstateras att försäljningen av ål som fångats i olagligt fiske underlättas av det faktum att fiske och försäljning av lagligt fångad ål tillåts fortsätta; att sälja olagligt fångad ål skulle sannolikt vara betydligt svårare om det inte även fanns lagligt fångad ål till salu.

Föreslagen ny plan är otillräcklig

De åtgärder som finns i förslaget till ny svensk förvaltningsplan är av allt att döma otillräckliga för att nå både de kortsiktiga och långsiktiga målen.

Varje nu levande ål bör ses som viktig tills dess en återhämtning av det vuxna beståndet kan fastställas. I Sverige finns de flesta naturligt invandrade ålar i havet, och det är där störst potential finns för att åtgärder ska ha en positiv, omedelbar effekt.

Att i en förvaltningsplan som syftar till att rädda arten samtidigt ge utrymme för det explicita dödande av fullvuxen, nära lekmo-gen ål, som kustfisket innebär är inte rimligt. Det är av största vikt att en ny förvaltningsplan följer ICES rådgivning och de intentioner som EU:s ålförvaltningsplan har och helt stoppar ålfisket i svenska vatten, bortsett från en mindre ”kulturkvot”.